

УДК 378.147

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА ФАКУЛЬТЕТАХ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Шевченко І. В.

У статті розглядається питання навчання діалогічного мовлення в умовах змішаної форми навчання на факультетах іноземних мов вищих навчальних закладів України. Особлива увага приділяється необхідності використання електронних навчальних курсів у позааудиторний час.

Ключові слова: змішане навчання, електронний навчальний курс, діалогічне мовлення.

В статье рассматривается вопрос обучения диалогической речи в условиях смешанной формы обучения на факультетах иностранных языков высших учебных заведений Украины. Особое внимание уделяется необходимости использования электронных учебных курсов во внеаудиторное время.

Ключевые слова: смешанное обучение, электронный учебный курс, диалогическая речь.

The article discusses the problem of dialogic speech teaching in the conditions of blended learning at the Departments of Foreign Philology of higher education establishments in Ukraine. Special attention is paid to the need for e-learning courses in extracurricular time.

Keywords: blended learning, e-learning courses, dialogic speech.

Сучасне суспільство переживає значні зміни, пов'язані з переглядом низки наукових, політичних і соціальних положень. Вони відбуваються в усіх сферах людського життя, торкаються всіх суспільних інституцій, зокрема й освіти. У зв'язку з цим відбуваються зміни в системі освіти, які стали поштовхом для появи й розвитку різних моделей дистанційного навчання.

Історично дистанційне навчання виникло у 1840 році, коли Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. У 1856 році Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт розпочали викладання мови заочною формою у Німеччині.

Сьогодні дистанційна освіта – поширене явище у багатьох країнах світу, і з кожним роком її популярність зростає.

Не існує єдиного визначення для дистанційного навчання. Скоріше, існує багато підходів до розуміння цього терміна. Слід також зазначити, що поряд з терміном “дистанційне навчання” вживаються і такі терміни, як заочне навчання, домашня освіта, самостійне вивчення, відкрите навчання, незалежне навчання, екстернат, навчання на відстані тощо. Всі вони належать до однієї проблемної області, проте мають дещо різні відтінки значень.

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи і здійснювався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащення комп'ютерною технікою шкіл України та відсутності спеціалізованих методик дистанційного навчання [10, с. 122].

У 2000 році Міністерство освіти і науки затвердило “Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні”, яка передбачає створення в країні системи освіти, що забезпечує розширення кола споживачів освітніх послуг, реалізацію системи безперервної освіти “протягом всього життя” та індивідуалізацію навчання при масовості освіти [1;2].

Із швидким розвитком мережі Інтернет перед освітніми установами відкрилися принципово нові можливості, пов'язані з упровадженням дистанційного навчання. Сучасні проекти дистанційного навчання дають змогу реалізувати такі переваги глобальних комп'ютерних мереж: великий обсяг доступної аудиторії,

оперативність оновлення матеріалу, високий ступінь зручності для користувача. Переваги дистанційної освіти очевидні: незалежність від географічного місцезнаходження студента та викладача, інтенсивне, але не обмежене часовими рамками спілкування учасників освітнього процесу, низькі вимоги для технічного забезпечення робочого місця.

Нині існує велика кількість різних визначень поняття дистанційної освіти. Згідно Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні та Положенню про Дистанційне навчання, затверджених Міністерством освіти і науки України, дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною й екстернатом, що реалізується переважно за технологіями дистанційного навчання.

Проблемі застосування дистанційного навчання у навчальному процесі вищих навчальних закладів приділили увагу багато вчених і практиків (В. Дивак, Н. Думанський, Т. Крамаренко, В. Попов, В. Трохименко та ін.)

На думку вчених, під дистанційним навчанням слід розуміти індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених одне від одного учасників навчання в спеціалізованому середовищі, створеному на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. У процесі дистанційного навчання використовуються дистанційні курси – інформаційні продукти, які є достатніми для навчання за окремими навчальними дисциплінами [6].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій передбачає перехід на новий рівень розумової, творчої комунікативної і виконавської діяльності і приводить до корінних змін у різних сферах людської активності.

Як свідчить досвід, через істотну різницю в рівні базової підготовки і індивідуальних здібностей студентів однаковий для всіх план навчального процесу, взятий за основу в традиційних системах дистанційного навчання, є оптимальним у кращому разі лише для 15-30% студентів: для одних він занадто напружений, для інших, навпаки, недостатньо інтенсивний. У результаті неефективно використовуються інтелектуальні й матеріальні ресурси як індивіда, так і суспільства [7]. На думку вчених О. Ляшенко та П. Федорука в таких умовах постає проблема адаптації дистанційного навчання до студента і створення адаптивного навчання.

За словами вчених, під адаптивним навчанням слід розуміти навчання, що враховує вікові, індивідуальні та інші особливості студентів. Адаптація може ґрунтуватись на інформації, зібраній системою в процесі навчання з урахуванням історії навчання кожного суб'єкта, бути запрограмована заздалегідь або бути комбінацією цих двох підходів.

Дослідники вважають, що адаптивна система дистанційного навчання є використанням інформаційних технологій має низку переваг, здатних забезпечити розв'язання багатьох проблем навчальних систем:

- дозволяє зменшити непродуктивні витрати праці викладача, що в цьому випадку перетворюється на технолога сучасного навчального процесу, в якому провідна роль належить не стільки й не тільки навчальній діяльності педагога, скільки навчання самих студентів;
- дає студентам широкі можливості вільного вибору власної стратегії й тактики навчання;
- дозволяє як студентові, так і викладачеві мати оперативні зворотні зв'язки в процесі навчання;
- підвищує оперативність, об'єктивність контролю й оцінки результатів навчання;
- гарантує безперервний зв'язок у відносинах "викладач – студент";
- сприяє індивідуалізації навчальної діяльності (диференціація темпу навчання, складності навчальних завдань тощо);
- дає змогу використовувати диференційований підхід до студентів, який базується на визнанні того факту, що в різних студентів є власний попередній досвід і рівень знань;
- підвищує мотивацію навчання;

- сприяє розвитку в студентів продуктивних, творчих функцій мислення, зростанню інтелектуальних здібностей, формуванню операційного стилю мислення;

- навчає роботі з сучасними інформаційними технологіями [7, с. 308].

Адаптивна підтримка навігації – підтримка того, хто навчається, шляхом створення видимих / невидимих посилань для орієнтації в гіперпросторі WWW.

Адаптивне подання матеріалу – пристосування вмісту гіпертекстової сторінки до цілей, знань студентів, а також до іншої інформації, яка зберігається в моделі студента. У системі з адаптивним представленням сторінки не є статичними, а адаптивно генеруються або збираються із частинок для кожного користувача [3].

Однак, на думку науковців В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротенко будь-яке дистанційне навчання здійснюється тільки за допомогою Інтернету, оскільки одержання навчальних матеріалів і завдань, і всіх інших питань, пов'язаних з комунікацією, відбувається тільки заочно. Проміжна й підсумкова атестація здійснюється також за допомогою пересилання й перевірки матеріалів [6].

У зв'язку з цим, стають очевидними такі негативні фактори адаптивного дистанційного навчання, а саме: відсутність очного спілкування вчителя та студента; студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні; відсутність гарної технічної оснащеності для постійного доступу до джерел інформації; нестача практичних занять і відсутність постійного контролю [6].

На нашу думку, в таких умовах є доцільним поступовий перехід до змішаної форми навчання, яка повинна створити комфортне освітнє інформаційне середовище та системи комунікацій.

Під змішаним навчанням (blended learning) слід розуміти об'єднання традиційних методів навчання з інтерактивними, яке складається з трьох етапів: дистанційне вивчення теоретичного матеріалу, засвоєння практичних аспектів у формі денних занять, остання фаза – здача іспиту або виконання випускної роботи [1; 3].

В сучасних умовах скорочення годин на аудиторні заняття та винесення великої кількості навчального матеріалу на самостійне опрацювання примушує факультети іноземних мов ВНЗ України переходити саме до змішаної форми навчання.

Відомо, що професійна підготовка вчителя англійської мови включає в себе володіння мовою як засобом усної і писемної комунікації в усіх сферах спілкування, а також як засобом педагогічної діяльності в різних умовах з урахуванням цілей навчання, вікових особливостей школярів та їх мовної підготовки [8, с. 242].

Саме тому важливим напрямом професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови є формування навичок і вмінь діалогічного мовлення.

Недостатня кількість практичних занять з англійської мови та велика кількість сучасних комп'ютерних програм навчання іноземних мов дають можливість викладачам факультетів іноземних мов ВНЗ України використовувати різноманітні електронні навчальні курси.

Електронний навчальний курс – це цілісна методична система, яка базується на використанні комп'ютерних технологій і інтернет-засобів і забезпечує навчання студентів за індивідуальними й оптимальними навчальними програмами із керуванням процесом навчання [4].

З метою формування навичок і вмінь діалогічного мовлення викладачі англійської мови факультетів іноземних мов ВНЗ України після опрацювання певного лексичного та граматичного матеріалу на заняттях із “Практики усного та писемного мовлення” можуть добирати електронні навчальні курси і надавати завдання студентам для виконання вдома за допомогою комп'ютера.

Слід зауважити, що навчання студентів діалогічного мовлення повинно ґрунтуватися на таких принципах:

- поетапність (цей принцип готує студентів до побудови іншомовного вислову з виходом у спілкування спочатку в навчально-мовленнєвій ситуації, а потім у рольовій грі);

- активність і дієвість характеру навчання, комунікативність, ситуативно-тематична організація навчального процесу;
- професійна спрямованість навчання, міжпредметна координація, мотивація, міжкультурна взаємодія;
- урахування індивідуально-психологічних особливостей студентів [9].

Формування вмінь іншомовного діалогічного мовлення майбутніх вчителів англійської мови можна здійснювати за такою схемою: з використанням діалогу-зразка, на основі покрокового складання діалогу і за допомогою створення ситуацій спілкування.

Розглянемо методику реалізації цих етапів:

Перший етап. Робота з діалогом-зразком зорієнтована на опанування студентами висловів іноземною мовою, тренування комунікативної взаємодії тих, хто спілкується, оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, вміння трансформувати текст діалогу, а також на формування навичок і вмінь складання діалогу за зразком.

Роботу з діалогом-зразком можна запропонувати у таких вправах: прочитайте діалог; перекладіть діалог на рідну мову; самостійно розширте репліки в діалозі відповідно до комунікативного завдання; складіть діалог на основі теми, ситуації, ключових слів та з урахуванням певного комунікативного завдання; складіть тематичний діалог з мікродіалогів із додаванням елементів діалогічної єдності тощо [9].

Другий етап. Навчання діалогічного мовлення на основі покрокового складання діалогу зорієнтоване на формування навичок і вмінь студентів конструювати діалог у різних ситуаціях з урахуванням характеру комунікативних партнерів та їх між рольової взаємодії.

Покрокове складання діалогу можна подати у таких вправах: опишіть ситуацію та складіть відповідну до неї репліку спонукання; опишіть ситуацію, використовуючи готову репліку спонукання, і складіть репліки реагування певного типу (наприклад, згоди, заперечення, здивування, схвалення); складіть до цієї ж ситуації репліки іншого реагування (наприклад, відмови); розбийте діалог на мікродіалогічні єдності (спонукання – реакція) і подайте їх у самостійно вигаданих ситуаціях; складіть із різнохарактерних реплік зв'язний діалог, додаючи власні додаткові репліки тощо [9].

Третій етап. Навчання діалогічного мовлення за допомогою створення ситуацій спілкування передбачає опанування студентами навичок і вмінь, потрібних для реалізації ситуації спілкування відповідно до комунікативних завдань тих, хто спілкується, з урахуванням конкретних умов спілкування, а також з опорою на різні типи міжособистісної та між рольової взаємодії мовців.

Ситуативно зумовлене навчання діалогічного мовлення може бути запропоновано в різноманітних вправах: складіть діалог на основі інформації, що повідомляється, з урахуванням ситуації і завдань спілкування; складіть діалог за прочитаним текстом; складіть серію діалогів (мікродіалогів) до типових ситуацій спілкування за темою; складіть мікродіалоги на різні теми для одних і тих самих ситуацій спілкування; складіть різні діалоги та мікродіалоги до спілкування в умовах полілогу (дискусії, прес-конференції, телемосту) тощо [9].

Отже, в умовах змішаного навчання формування вмінь та навичок діалогічного мовлення майбутніх вчителів англійської мови можна здійснювати за допомогою дібраних викладачами електронних навчальних курсів для роботи вдома після попереднього опрацювання лексичного та граматичного матеріалу на практичних заняттях в аудиторний час.

Література

1. Андреев А. УМК для e-Learning / А. Андреев // Высшее образование в России: - 2007. – №7.
2. Браун А. Инновационные образовательные технологии (проблемы практического использования) / А. Браун, Дж. Бимроуз // Высшее образование в России. – 2007. – №4.
3. Brusilovsky P. Adaptive and Intelligent Technologies for Web-based Education / P. Brusilovsky // Kunstliche Intelligenz. – 1999. – 4. – P. 19 – 25.

4. Дмитриева Е. И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей / Е. И. Дмитриева // Иностранный язык в школе. – 1997. – № 2. – С. 11 – 15.

5. “Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні” від 20 грудня 2000р. – Київ. – 17с.

6. Кухаренко В. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навч. посіб. / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. – Харків: НТУ “ХПІ”, “Торсінг”, 2002. – 320 с.

7. Ляшенко О.І. Адаптивні системи дистанційного навчання. / О. І. Ляшенко, П. І. Федорук // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб.наук.пр. : в 5т. – Т. 3 : Загальна середня освіта. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 432 с.

8. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник /кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

9. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справ.пособие / Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько, С. И. Петрова. – Минск : Выш. шк., 2001. – 522 с.

10. Товканець Г. В. Університетська освіта. Навчально-методичний посібник /Укладач: к.п.н. Г. В. Товканець. – К. : Кондор, 2011. – 182 с.